

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญ และที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

การขยายความร่วมมือระหว่างประเทศภายใต้เศรษฐกิจยุคโลกาภิวัตน์ในรูปแบบของการค้า การลงทุน ส่งผลให้เกิดการเพิ่มพูนความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจของแต่ละประเทศ ในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงมีโครงการความร่วมมือเพื่อส่งเสริมการค้า การลงทุนและการท่องเที่ยวของประเทศต่างๆ ในอนุภูมิภาคหลายโครงการด้วยกัน ประเทศไทยได้กำหนดทิศทางการวิจัยยุทธศาสตร์ของชาติว่าด้วยเรื่องของศักยภาพการพัฒนาทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยว เนื่องจากเล็งเห็นถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวและการค้าชายแดน ประกอบกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้มีกลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวที่กำหนดให้มีผังเมืองเฉพาะสำหรับการท่องเที่ยวเมืองชายแดนที่สำคัญ เพื่อยกระดับมาตรฐานการท่องเที่ยวสู่สากล (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2552) การส่งเสริมการท่องเที่ยวและการค้าชายแดนจึงเป็นช่องทางการสร้างงานและการพัฒนาภูมิภาคของทั้งไทยและประเทศเพื่อนบ้าน ส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นประตูเศรษฐกิจ (Gate Way) อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง และมีความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน ได้รับผลประโยชน์ร่วมกันทั้งสองฝ่าย (Win – Win Strategy)

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น สถาบันวิจัยสังคมจึงเลือกศึกษาเมืองชายแดนที่มีความสำคัญระหว่างไทยและประเทศเพื่อนบ้านในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง คือ เมืองแม่สาย จังหวัดเชียงราย เมืองแม่สอด จังหวัดตาก เมืองอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว และเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ซึ่งจังหวัดดังกล่าวเป็นประตูเชื่อมโยงไปยังประเทศเพื่อนบ้านได้ และเป็นเมืองหลักในการสนับสนุนการค้าของชุมชนชายแดนทั้งทางบกและทางน้ำ ซึ่งได้ส่งผลให้เกิดการพัฒนาโครงข่ายเส้นทางคมนาคมทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศเชื่อมโยงกับประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง

ปัจจุบันมีองค์กรและประชาชนให้ความสนใจที่จะเข้าไปทำการค้าและท่องเที่ยวในจังหวัดเหล่านี้เป็นอย่างมากทำให้ปริมาณการค้าและการท่องเที่ยวในเมืองชายแดนเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเจน ที่ผ่านมามักจะเกิดปัญหาในเรื่องของการขาดแคลน และการเข้าถึงข้อมูลในด้านการค้าและการท่องเที่ยวซึ่งมีอยู่อย่างกระจัดกระจายแยกส่วน และไม่มีการเผยแพร่อย่าง

2-----การพัฒนาเมืองชายแดนเพื่อรองรับผลกระทบจากการท่องเที่ยวและการค้าในลุ่มน้ำโขง

เป็นระบบ นอกจากนี้ยังมีปัญหาการพัฒนาเมืองชายแดนซึ่งรับนโยบายจากส่วนกลางมาบริหารพัฒนาเมือง และความพร้อมขององค์กรและประชาชนในท้องถิ่นสำหรับเตรียมตัวเพื่อรองรับผลกระทบที่เกิดขึ้น

สี่จังหวัดชายแดนดังกล่าวควรได้รับการวางแผนและพัฒนาแบบบูรณาการ เพื่อรองรับผลกระทบจากการค้าและการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพื่อให้ภาครัฐและเอกชนสามารถนำองค์ความรู้ที่เกิดจากการศึกษาวิจัยที่ได้ไปใช้ประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาเร่งด่วน และเพื่อประโยชน์ในการวางแผนกำหนดนโยบายที่สำคัญต่อไปในอนาคต นอกจากนี้ ประชาชนทั่วไปยังสามารถเข้าถึง และใช้ประโยชน์จากข้อมูลที่ได้สำหรับการท่องเที่ยวและการค้าชายตามแนวชายแดน เพื่อการพัฒนาการค้าและการท่องเที่ยวในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขงอย่างยั่งยืนต่อไป

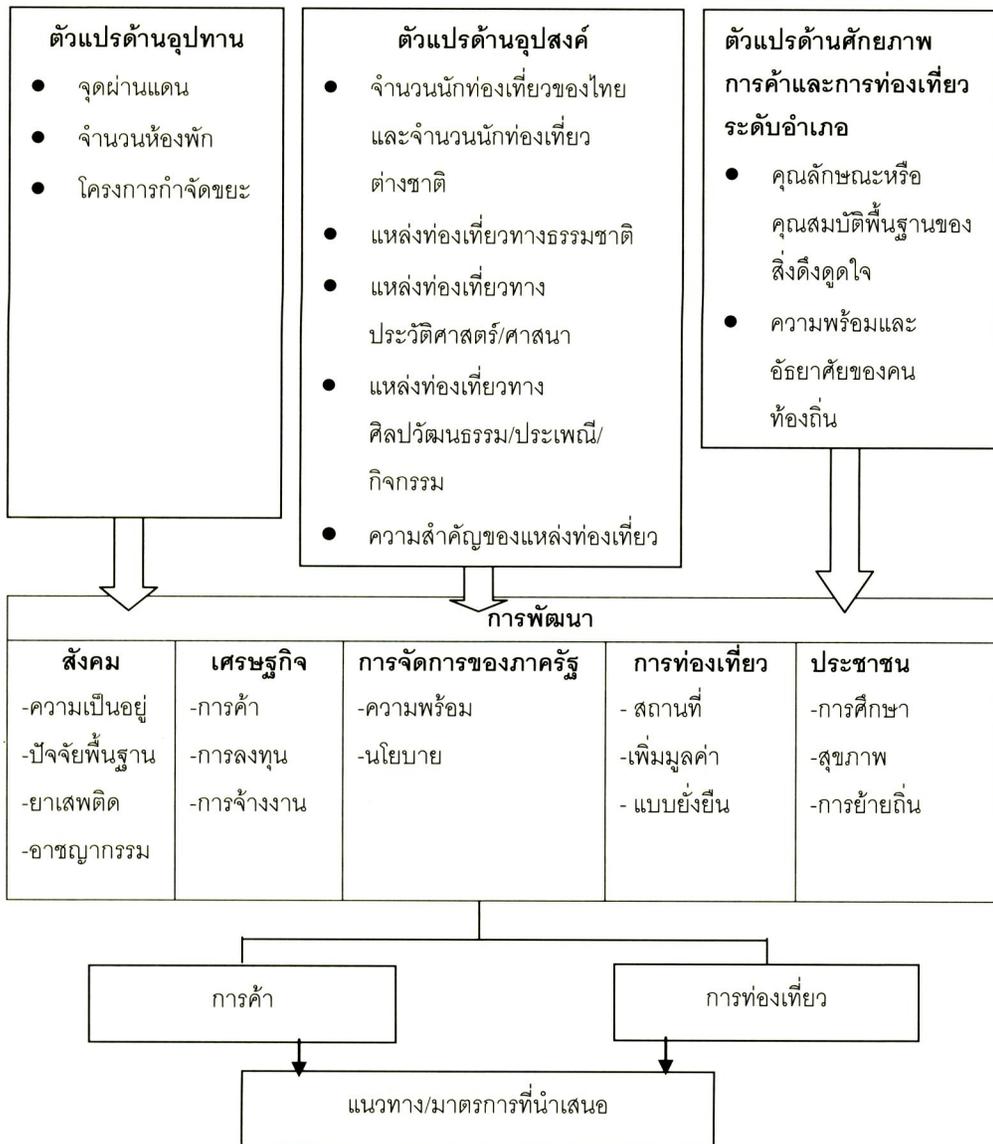
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาผลกระทบจากการค้าและการท่องเที่ยวในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงต่อการพัฒนาเมืองชายแดน
- 2) เพื่อจัดทำฐานข้อมูลด้านการค้าและการท่องเที่ยวของจังหวัดชายแดน
- 3) เพื่อหาแนวทางและมาตรการสนับสนุนแผนงานและกิจกรรมในการรองรับการเป็นเมืองชายแดน ตลอดจนกำหนดรูปแบบและเสนอแนะบทบาทต่อภาคเอกชนของประเทศไทย

1.3 กรอบแนวความคิดของการวิจัย

แนวคิดในการศึกษาการพัฒนาในเขตเมืองชายแดนเพื่อรองรับผลกระทบจากการท่องเที่ยว และการค้าในลุ่มน้ำโขง ศึกษาการพัฒนาในด้านสังคม เศรษฐกิจ การจัดการของภาครัฐ การท่องเที่ยว และประชาชน โดยอาศัยตัวแปร 3 ตัวแปร ในการพิจารณาความพร้อมด้านการค้าและการท่องเที่ยว คือ ตัวแปรด้านอุปทาน 3 ตัวแปร คือ จุดผ่านแดน จำนวนห้องพัก และโครงการกำจัดขยะ ตัวแปรด้านอุปสงค์ 5 ตัวแปร คือ จำนวนนักท่องเที่ยวของไทย จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติ จำนวนแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ จำนวนแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์/ศาสนา จำนวนแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม/ประเพณี/กิจกรรม ตัวแปรด้านศักยภาพการค้าและการท่องเที่ยวระดับอำเภอ 2 ตัวแปร คือ คุณลักษณะหรือคุณสมบัติพื้นฐานของสิ่งดึงดูดใจ และความพร้อมและอรรถาศัยของคนท้องถิ่น

กรอบแนวคิด

รูปที่ 1-1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

นอกจากนี้ การทำวิจัยในครั้งนี้ยังได้จัดทำฐานข้อมูลพื้นฐานด้านการค้า (สถิติการค้าชายแดน ชนิดของสินค้าขาเข้าและขาออกที่เป็นที่ต้องการของผู้บริโภค บริษัทคู่ค้า ฯลฯ) และการท่องเที่ยว (สถานที่ท่องเที่ยว ที่พัก ร้านอาหาร จำนวนนักท่องเที่ยว ฯลฯ) ของจังหวัด

4_____การพัฒนาเมืองชายแดนเพื่อรองรับผลกระทบจากการท่องเที่ยวและการค้าในลุ่มน้ำโขง

เชียงราย จังหวัดตาก จังหวัดหนองคาย และจังหวัดสระแก้ว รวมทั้งข้อมูลเมืองชายแดนของประเทศเพื่อนบ้านที่อยู่ติดกัน เพื่อบริการข้อมูลแก่ประชาชนและองค์กรที่ต้องการใช้ประโยชน์

1.4 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ทำการศึกษาเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์และกลยุทธ์การดำเนินการด้านการพัฒนา เพื่อให้การท่องเที่ยวของประเทศขยายตัวและสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้มากขึ้น โดยกำหนดวิสัยทัศน์ในการส่งเสริมและพัฒนาให้ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวของประเทศอยู่ในสภาพที่งดงาม คงประเพณีและเอกลักษณ์อันดั้งเดิมไว้ มีสภาพสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย มีความปลอดภัย มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสม มีการคมนาคมติดต่อถึงกันได้โดยสะดวก ทั้งในและระหว่างประเทศ และให้คนไทยมีส่วนร่วมในการได้รับสวัสดิการในมาตรฐานเดียวกัน

ในส่วนของกลยุทธ์ด้านพัฒนาการท่องเที่ยวได้กำหนดไว้ 7 กลยุทธ์ โดยการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามกลุ่มพื้นที่ (Area Approach) ถูกกำหนดให้เป็นกลยุทธ์ลำดับที่ 1 เป้าหมายสำคัญคือส่งเสริมให้เกิดการกระจายตัวของนักท่องเที่ยว และเพิ่มทางเลือกใหม่ในการเดินทางมากขึ้น โดยแบ่งแนวทางสินค้าของแต่ละพื้นที่ที่จะเสนอขายไว้เป็น 3 กลุ่ม คือ พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเสริม 7 กลุ่มพื้นที่ พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวหลัก และพื้นที่ที่มีศักยภาพและเมืองชายแดน

จังหวัดเชียงราย พะเยา แพร่ และน่าน ถูกจัดให้เป็นพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเสริม 1 ใน 7 กลุ่ม ที่จะต้องได้รับการพัฒนาให้เกิดความสมบูรณ์ เพื่อรองรับการขยายตัวของการท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสมในปีต่อไป จากการศึกษาทราบว่า สถานการณ์ด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ 4 จังหวัดดังกล่าว ยังไม่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากเท่าที่ควร ทั้งที่มีแหล่งท่องเที่ยวทั้งประเภทธรรมชาติ โบราณวัตถุสถาน และศิลปวัฒนธรรมอยู่มากมาย จึงจำเป็นต้องดำเนินการศึกษาเพื่อหานโยบายและมาตรการต่างๆ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อไป ดังการศึกษาของมนัส สุวรรณ และคณะ (2545)

ในด้านการค้าตามแนวชายแดนได้มีผู้สนใจทำการศึกษาการค้าชายแดนตามจุดต่างๆ ในหัวข้อที่มีความหลากหลายแตกต่างกันไป อาทิ

การศึกษาเรื่อง ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจภาคเหนือตอนบน อุตสาหกรรม การลงทุน และการค้าชายแดน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์การพัฒนาเศรษฐกิจด้านอุตสาหกรรม การลงทุน การค้าชายแดนภาคเหนือ ตลอดจนโครงสร้างพื้นฐานภาคเหนือ

ตอนบน และเพื่อวิเคราะห์แนวโน้ม และศักยภาพเศรษฐกิจด้านอุตสาหกรรม การลงทุน และการค้าชายแดนภาคเหนือตอนบน (ลือชัย จุลาสัย และคณะ, 2544)

คณะทำงานร่วมธนาคารแห่งประเทศไทย และธนาคารแห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (2539) ได้ศึกษาเรื่อง ปัญหาการค้าชายแดนไทย-ลาว (นครพนม- คำม่วน และ เชียงราย-บ่อแก้ว) ซึ่งพบว่า เชียงราย-บ่อแก้วจะเป็นเมืองคู่แฝดระหว่างภาคเหนือของไทยกับภาคเหนือของลาว ซึ่งจะมีการขยายตัวด้านการค้า การบริการ และการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้เชียงรียังมีศักยภาพที่จะขยายความร่วมมือด้านเศรษฐกิจการค้าระหว่างไทย-ลาว-พม่า-จีน และเวียดนาม โดยใช้เส้นทางความเชื่อมโยงได้ทั้งทางแม่น้ำโขงจากจีนตอนใต้ผ่านลาวผ่านพม่ามายังประเทศไทย และทางถนนเชื่อมโยงไทย-ลาว-จีน (เส้นทางเชียงราย-หลวง น้ำทา-บ่อเต็น-เชียงรุ่ง) รวมทั้งโครงการถนนเชื่อมโยงไทย-พม่า-จีน (เชียงราย-เชียงตุง-ต้าหลี่- เชียงรุ่ง) และเชื่อมโยงไทย-ลาว-เวียดนาม (เชียงราย-บ่อแก้ว-หลวงน้ำทา-นาเตย-อุดมไชย-เมืองฆวา-เดียนเบียนฟู หรือเชียงราย-บ่อแก้ว-หลวงน้ำทา-อุดมไชย-หัวพัน-ฮวาบิงห์ และแทงฮวา) สำหรับการค้าระหว่างเชียงราย-บ่อแก้ว ส่วนใหญ่ผ่านทางด่านอำเภอเชียงของ-เมืองห้วยทราย โดยสินค้าออกจากสปป.ลาว เข้าไทยที่สำคัญคือพืชเกษตรและของป่า ส่วนสินค้าออกจากไทยไป สปป.ลาว คือ สินค้าอุปโภคบริโภค รวมทั้งเครื่องจักรและอุปกรณ์การก่อสร้างและการทำเหมืองแร่ ซึ่งทวีความสำคัญมากขึ้นเพื่อรองรับการก่อสร้างถนนใน สปป.ลาว ส่วนการค้าทางด่านเชียงแสนยังมีค่อนข้างน้อย เพราะเมืองต้นฝั้งของ สปป.ลาว ซึ่งอยู่ตรงข้าม ยังไม่ได้รับการพัฒนามากนักและไม่สามารถทำพิธีการทางศุลกากรได้

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การศึกษาเรื่องการพัฒนาเมืองชายแดนเพื่อรองรับผลกระทบจากการท่องเที่ยวและการค้าในกลุ่มน้ำโขง จะเกิดประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ดังนี้

1) เป็นองค์ความรู้ในการวิจัย เนื่องจากการศึกษานี้ เป็นพื้นฐานของการศึกษาในเรื่องการท่องเที่ยว การค้า การลงทุน ในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง นักวิชาการในสถาบันการศึกษาของรัฐและเอกชน สามารถใช้ข้อมูลไปต่อยอดในการศึกษา วิจัยได้

2) บริการความรู้แก่ประชาชน ซึ่งประชาชนในพื้นที่ และประชาชนที่สนใจในด้านการท่องเที่ยว และการค้าในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงสามารถนำข้อค้นพบ และข้อมูลที่ได้จากการศึกษาไปใช้เป็นประโยชน์ต่อไป

6-----การพัฒนาเมืองชายแดนเพื่อรองรับผลกระทบจากการท่องเที่ยวและการค้าในกลุ่มน้ำโขง

3) บริการความรู้แก่ภาคธุรกิจ ผู้ประกอบการท่องเที่ยว บริษัททัวร์ โรงแรม ร้านอาหาร และร้านค้าในพื้นที่ สามารถนำความรู้ และข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาไปใช้ประโยชน์ในธุรกิจของตนเอง

1.6 วิธีการดำเนินการวิจัย

1) วิธีการศึกษา

1.) เก็บรวบรวมข้อมูลกายภาพพื้นฐานของ 4 จังหวัด และเมืองชายแดนของประเทศเพื่อนบ้าน

2.) วัดความพร้อมของเมืองชายแดนทั้ง 4 จังหวัด โดยเปรียบเทียบความแตกต่างในด้านความพร้อมด้วยตัวชี้วัด 3 ตัวแปร

3.) เก็บข้อมูลปฐมภูมิด้วยการสัมภาษณ์และสอบถาม

4.) วิเคราะห์ข้อมูล

2) การเก็บรวบรวมข้อมูลกายภาพพื้นฐาน

เบื้องต้นเป็นการศึกษา ค้นคว้าหาข้อมูล สถิติพื้นฐาน ข้อมูลกายภาพ โดยทบทวนวรรณกรรมจากหนังสือและตำรา รายงานการวิจัย จุลสาร วารสารซึ่งจัดพิมพ์โดยหน่วยงานของราชการและเอกชน เอกสารอื่นๆ และค้นคว้าจากเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง

3) การเก็บข้อมูลปฐมภูมิ

ทำการศึกษาภาคสนาม ณ จังหวัดเชียงราย จังหวัดตาก จังหวัดหนองคาย และจังหวัดสระแก้ว โดย

➤ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเลือกจากผู้ที่สามารถให้ข้อมูลสำคัญในท้องถิ่น คือ ผู้นำที่เป็นทางการ และผู้นำที่ไม่เป็นทางการเกี่ยวกับนโยบายของภาครัฐในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน ผลกระทบที่เกิดขึ้นในด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว บทบาทและการมีส่วนร่วมของหน่วยงานในท้องถิ่น ปัญหาที่เกิดขึ้นและข้อเสนอแนะ แนวทางและมาตรการสนับสนุนสำหรับภาครัฐและเอกชน

➤ การออกแบบสอบถามสำหรับกลุ่มตัวอย่างทั่วไป ได้แก่ พ่อค้า เจ้าของกิจการประชาชน และนักท่องเที่ยว จาก อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย 158 คน อำเภอแม่สอด

จังหวัดตาก 140 คน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย 139 คน และอำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว 142 คน รวมเป็น 585 คน โดยสอบถามในเรื่องผลกระทบด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว บทบาทของหน่วยงานในท้องถิ่นต่อการเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน ปัญหาที่เกิดขึ้นและข้อเสนอแนะแนวทางและมาตรการสนับสนุนสำหรับภาครัฐและเอกชน

4) การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากแหล่งปฐมภูมิทั้ง 2 แหล่ง คือจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และจากแบบสอบถาม ซึ่งวิเคราะห์โดยโปรแกรมทางสถิติ SPSS และนำมาวิเคราะห์ในเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยนำข้อมูลทุติยภูมิที่ได้จากการค้นคว้าไว้มาประกอบ เพื่อให้เกิดความครอบคลุมและได้ผลการศึกษาที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น และเขียนเป็นรายงานการวิจัย

